ANTWOORDE

Op

drie Vraghen/

Dienstich en noodich in dese tijden
van vervolginghe en Religie-twist.

Ghedruckt onder 't ✠.
Anno 1621.

De Vragen waer van gehandelt wordt/ zijn dese.

1.

Off een Chriſten altijdt ghehouden is op alle Vraghen des Magiſtracts te antvvoorden, byſonder daer toe ghedronghen vvordende op den eedt, niet teghenſtaende vveygeringe vande beſchuldigers diemen mochte vorderen?

2.

Off die ghene, die onder de Chriſtenen verſtaen, dat een Chriſten hem met het ſvvaert, tot doodinghe van andere, niet en mach behelpen, onder de ſelve Chriſtenen te dulden ende te lijden zijn?

3.

VVat middel datter ſy tot vrede off vereeniginghe, onder alle de verſcheyden ghevoelende Chriſtenen.

Extract.

Ick kome nu tot uwe vraghen / die ick int korte beantwoorden sal/ stellende de breeder verhandelinghe van dies tot u eyghen consideratie.

Uwe eerste Vraghe is.

Off een Christen altijdt ghehouden is op alle Vraghen des Magistraets te antvvoorden, byſonder daer toe ghedronghen vvordende op den eedt, niet teghenſtaende vveygeringe vande beſchuldigers diemen mochte vorderen?

ICk antwoorde (ſonder te insisteren op de laetste clausule/ dewelcke vol onbillicheyts is/ alſomen niemant en behoorde ſyne beſchuldigers/ wanneer hy die vordert/ te weygeren/ om niet een wyde deure te openen voor alle achterclappers/ de Rechters ſelfs mede van onpartijdicheydt te ontlasten / ende andere goede consideratien meer) Dat te letten staet op de vraghen ſelve. Welcke zijn off rakende puyrlijck policie ende materie van staet/ of puyrlijck conſcientie ende materie van Religie/ of eyndelijck puyrlijck tot de conſcientie ende Religie behoorende/ worden tot de policie nochtans ghetrocken.

De vraghen puyrlijck policie ende materie van staet raeckende/ sal ick daer laten; want daer op en gaet eyghentlijck uwe vraghe niet. Een goet Christen/ die en steeckt hem niet ſeer inde policie/ latende die liever in handen van andere/ of hem daer mede moetende bemoeyen/ ſal hem ſo comporteren/ dat hy geen ſwaricheydt

heydt sal hebben te maecken/ om by allen onpartijdigen rekenschap van syn bedrijf te gheven.

Op de vraghen/ puyrlijck toucherende conscientie ende Religie / moet een Christen altijdt bereydt zijn hem te verantwoorden tegen een yder/ vande hope der zalicheyt die in hem is. Vorder en is hy oock niet verbonden tot eenige andere ydele/ dwase of strijdtbarende vraghen/ die hy selfs moet mijden. Daer connen noch mede honden ende verckens zijn/ voor welcke Christus verbiedt peerlen ende roosen te stroyen.

Belangende nu de vraghen/ die puyrlijck conscientie raeckende/ nochtans tot de policie getrocken worden (daer op de vraghe eygentlijck slaet) als daer zijn dese/ namentlijck/ zijn ghevoelen in Religie anderen te openbaren; vergaderinghen daer toe te houden/ 'tsy openbaerlick/ 'tsy heymelick/ des daechs of des nachts/ met veel off weynich volcx; item collecten te doen tot aelmoessen ende diergelijcke zaecken/ welcke vande Magistraet/ somwijlen verboden worden/ soo segghe ick (zonder wederom te disputeren/ dat die zaken eyghentlick uyt haer natuyre conscientie ende Religie/ ende gheensins policie aen en gaen/ hoewelse misbruyckt souden connen werden/ ende dan die policie raken; Item dat gheen Magistraet ter Werelt / buyten cas van sulcx/ macht heeft 'tselve te verbieden) dat de vragē daer van/ off andere connen aengaen/ off den ghenen selve die gevraecht wort.

Gaense andere aen/ die door't antwoorden in merckelijc groot perijckel souden connen comen: so en mach die ghevraecht wort/ daer op geensins antwoorden sonder hem te vergrijpen teghen de liefde zijns naesten/ die daer in onschuldich is ende niet quaets gedaen en heeft/
welcke

welcke liefde/ zijnde de ziele van't Christendom/ hy voor alle dinghen moet betrachten.

Ten ware dan dat die ghene die de vraghe aengaet/ om den vragher van merckelijcke swaricheyt te bevrijden/ dat selfs wilde ghesept hebben: of oock/ dat de swaricheyt ongelijc meerder soude wesen voor den ghenen/ die ghevraecht wort ende weygert/ als voor den ghenen daer't van gevraecht wort/ wanneer hy't schoon bekende. By exempel: Dat die ghevraecht wort/ by weygering van antwoorde/ de doot/ off yet by nae soo swaer/ soude moeten aengaen/ om den ghenen van den welcken ghevraecht wort/ te bevryden van een veel minder swaricheyt/ als gelt-boete of yet desgheliijcx.

Gaen nu de vraghen aen den ghenen selve/ die ghevraecht wort: indien hy soo in Godt gesterckt is/ dat hy bereyt is/ ende het ooc van nooden is/ om voor de waerheyt ende gerechticheyt/ den overlast in syne goederen/ name off leven te lyden/ soo sal hem wel vry staen op alle vraghen/ selfs sonder syne beschuldigers te vorderen/ te antwoorden/ hoewel hy nochtans dat gheensins gehouden en is te doen/ maer beyde hem geoorloft is/ niet te antwoorden/ ende oock syne beschuldigers te mogen vorderen/ nae't exempel Christi ende der Apostelen.

Ende en vermach de Magistraet dan niemant/ onder den eedt of anders/ daer toe te dwinghen: om hem zelven off andere (bysonder niet in soodanige materie) te beschuldighen/ zijnde bekent dese ghemeene regulen. Nemo tenetur accusare seipsum. &, Leges vestræ vetant delatores esse. Dat is; Niemant en is ghehouden syn zelven te beschuldigen/ ende uwe Wetten verbieden datter verklickers souden wesen.

Is oock 'tselve geheel Barbarisch/ Tyrannisch/ 't eygen

 gen

ghen werck vande Spaensche Inquisitie/ door desen noyt hier te Lande ghebruyckt/ selfs niet ten tijde vande Paepsche/die in veele plaetsen 'tselve noch niet en gebruycken; zijnde dat alleen eenen loosen strick/ om de teedere conscientien te verstricken/die van de ghene/ dewelcke de conscientie ruym hebben/licht gebroken soude werden. Want dese/ soose wat anders onder 'tpretext vande Religie soecken/ sonder vreese van achterhaelt te worden/ sullen alles watse connen/ stoutelijck ontkennen: daer d'andere/ die anders niet en soecken/ dan simpelick haren godtsdienst te oeffenen/ hoewelse schoon niet en souden connē achterhaelt oft overtuycht worden/moghelick oock van niemanden beschuldicht zijn/op het blote aentuygen vanden Rechter/ om Godt met gheen onwarachtighe verclaringhe te vertoonen/ souden door hare onnosele bekentenissen (hoewel buyten haer schult/ende alleen om wel ghedaen te hebben) in groote swaricheyt connen geraken. Houde daeromme allsnoch/ dat het een Christen wel gheoorloft is/ om 'tselve te ontgaen/hem met verswijginghe te mogen behelpen/ende gantsch niet verbonden te zijn/ op soodanighe vraghen te antwoorden.

Vwe

Uwe tweede Vrage is.

Off die ghene, die onder de Christenen verstaen, dat een Christen hem met het swaert, tot doodinghe van andere, niet en mach behelpen, onder de selve Christenen te dulden ende te lijden zijn.

PResupponerende / dat ghy verstaet van haer te dulden ende te lijden inde Republijcke / als Burgers / antwoorde ick. Die Christenen / zijnde van sulcken ghevoelen als de vraghe medebrenght / ghevoelen daer in of wel ende met Gods woort / off qualick ende teghen Godts woort.

Gevoelense wel ende met Godts woort / soo is de vraghe genoechsaem beantwoort / want daer dan niet aen te twijfelen en is. ten ware dat de Christenen professie wilden maken van niet te dulden / die met Gods woort ghevoelen.

Indiense dan noch qualijck ende tegen Gods woort ghevoelen / kan evenwel niet sien / waeromme sy niet te dulden en souden zijn: ten ware dan wederomme / dat de Christenen niemant en wilden dulden / dan die nerghens in buyten Godts woort ghevoelden / 'twelck al te onchristelijck soude zijn / daer men zelfs om alderley misverstant de duldinghe in de Kercke niet en behoorde te weygheren / ick late staen inde Republijcque.

Want blyvense by dese hare opinie / ende volghense die in hare actien / soo en isser gheen swaricheyt altoos van die luyden inde werelt te verwachten. Dwalense / sy dwalen alleen tot haer eyghen ende niet tot yemant anders nadeel / ten uyterstē soudense meer te beklagen / dan te vervolgen zijn / want het in allen gevalle meer in

haer

haer een misverstant soude zijn/ met een tederheyt van conscientie/als wel quaetwillicheyt off boosheyt.

Septmen dat de Republijcque /waer in tot bescherminghe vande vrome/straffe (ende dat tot der doot toe) over de boose gheoeffent moet werden/ met soodaniger luyden ghevoelen niet bestaen en kan;

Antwoorde. Dat seer te bedencken soude vallen/ off daer gheen ander bequamer middel en soude zijn tot beschuttinghe vande goede/ als de straffe over de boose/ juyst ter doot. Doch ghenomen men moeste soo verre procederen/om sulcke Republijcquen/ daer in goede ende boose onder een vermenghet zijn/te conserveren ende in esse te houden soude dat nochtans onnodich schijnen in soodanighe Republijcke/ daerse alle van soodanighe opinie/ als de vraghe vermelt/ souden wesen/ten minsten ten aensien van die ghene/ die tot die Republijcque behoorden. Soude boven des noch te besien staen/offer eenighe Republijcque ergens ter werelt beter daer aen soude wesen als soodanighe/ daer in alle de lidtmaten vande selve van sulcken ghevoelen souden zijn.

Repliceertmen/ datse nimmermeer in een Republijcque alle te samen van dat ghevoelen en sullen worden/ off so sy het worden/datse dan haer selven tot een prope sullen stellen/om van den eersten/ die maer van buyten kan/overvallen te worden.

Daer op replicere ick wederomme/ soose het niet alle en worden / dat die ghene/ die't niet en worden/ onder malkanderen ordre sullen connen stellen/ om soodanige straffe over de boose/ als haer tot bescherminge vande vrome nodich ende raedtsaem duncken sal te oeffenen/ sonder dat sy daer in vande andere/ die van contrarie opinie zijn/eenichsins belet of verhindert sullen werden.

Daer-

Daerbeneffens sal't een groot voordeel zijn voor die Republijcque / ende seer merckelick tot hare innerlijcke vasticheydt dienen / datter seer vele zijn die uyt sulcken ghevoelen / als gheseyt is / nae't Magistraets ampt / dat men soo gheoeffent wil hebben / niet staende / ende haer daer van onthoudende / anderen alleen dat overlaten / die dat menichmael seer heftelick ambieren / waer uyt ten meestendeel gheheurt is / dat de aldermachtichste Republijcquen / door onderlinghe twist der ghenen die daer nae stonden ende evenwel niet alle te samen dat vercrijghen en konden / over 'tselve / in factien / seditien / ende verdeyltheden / ende eyndelick tot hare totale ruyne vervallen zijn.

Meyntmen dan noch / dat die ten minsten / onnutte burghers sullen wesen in soodanighe Republijcque / ymmers tot defensie off voorstant vande selve teghen eenighe vyanden / die die souden willen overvallen:

Schijnt die meyninghe niets te wel ghefundeert te zijn / want behalven / datmen van soodanighe / blyvende by ende volghende hare opinie / in sulcke ghelegentheyt ghene conspiratien / factien / correspondentien met de vyanden / off verraderijen te verwachten en heeft / gelijck dat wel gheheurt vande ghene die contrarie ghevoelen / ende haer inde saecken vanden oorloge bemoeyen: soo isser dat profijt noch van te trecken datse met hare middelen de Republijcque konnen assisteren / die dan de selve / als de principaelste Senue ende support / tot hare defensie ende beschermenisse kan gebruycken. Want de Republijcque maer ghelts ghenoech hebbende / en sullender nimmermeer ontbreken / (de werelt soo ghestelt zijnde alsse is) die haren dienst ende leven daer voor verkopen zullen.

 Waer

Waer toe/ op des Magistraets ghebodt te contribueren/ de voorseyde gheen swaricheydt en sullen maken/ noch weygeringhe doen/ niet alleen/om daer toe niet ghewelddelijck gheperst te werden/ 'twelckse doch (gheen teghen-gewelt/ volghens hare opinie/willende ghebruycken) niet en souden connen keeren/maer om datse oock/ beneffens 'tvoorgaende/ gevoelen/ datmen den Magistraten schuldich is tol ende schattinghe te gheven/ sonder voorts te inquireren of haer te bemoeyen waer toe 'tselve vande Magistraet gheemployeert ende ghebruyckt wort. Te liever sullense het noch gheven/dewijle sy daer by oock vande Magistraet (soo ghesint zijnde) beschuttinge teghen de boose/voor haer leven ende goederen sullen ghenieten.

't Ander aengaende/ soose alle in eenighe Republijcque van sulcken ghevoelen worden datse dan haer selven tot een prope souden stellen/om van den eersten/die maer konde/overvallen te werden: Can ghesept worden dat moghelick Godt/ soodanige Republijcque bewaren soude/ niet toe latende dat yemant daer teghen yet soude voornemen/ als hebbende de herten der Coninghen in syne handen ende die neygende als water-beecken. 't Konde oock ghebeuren/ dat wanneer yemandt tegen die Republijcque wat voorname tot oppressie vande selve/ yemant anders hem daer tegen soude setten/ om de selve voor te staen ende te beschermen. Veellicht ooc dat yemant van buyten de heerschappye over die Republijcque ende volc aennemende of vercrijgende/haer met syne macht/by haer leven/goederen ende vryheyt/bysonder van conscientie(als niet anders wenschende noch begeerende) soude bewaren/ende soo veel te liever soude bewaren/ als hy vastelic soude verseeckert

kert zijn/dat sy nimmermeer yet tegen synen staet/ volghens hare professie/ en souden attenteren/maer in alles/ wat buyten de conscientie is ende teghen Godt niet en strijdt/ na de Christelijcke Religie/ hem volle gehoorsaemheyt souden bewijsen. Ende ghenomen schoon/ Godt liete toe/ datse van yemant van buyten overvallen ende ghetyranniseert wierden/so soude dat de boosheyt van soodanighe onrechtveerdighe menschen/ die dese soo goede onnosele ende heylighe luyden sulcken overlast deden/ te wijten zijn/ende hare boosheyt dies te notoirder ende openbaerder wesen: alsse geen pretexten en souden konnen hebben noch voorwenden/ om hare boosheyt ende ongherechticheyt te bedecken:ende souden alle de ghene/die alsoo lijden/als rechte Martelaers Jesu Christi/ lijden ende sterven.

Somma/ soomen alle menschen daer toe konde beweghen / datse een hertelick afgrijsen hebbende van malcanderen te dooden off ooc te beledighen/ na Christi bevel een universele liefde tegen yeder oeffenden/ so soude eenmael dat ongoddelick onderling doot-slaen onder malcanderen ophouden. Volghens dien persistere noch daer by/datmen die luyden in aller manieren behoort te dulden/die conscientie weghen swaricheydt maken van haer teghen yemanden tot doodinghe desselfs met het swaert of anders te behelpen. Dat's op uwe tweede Vraghe. Volcht de derde Vraghe/ ende is:

VVat middel datter sy tot Vrede off vereeniginghe, onder alle de verscheyden ghevoelende Christenen.

Antwoorde. Datse alle tot een ghevoelen in alles gebracht souden werden / ende also Christelicken onder malcanderen bevredicht / in sulck een menichte ende verscheydent heyt / is meer te wenschen dan te hopen.

Schijnt nochtans datter seer wel middel is / dat een goeden burgerlicken vrede / niet teghenstaende alle de verscheydentheden van ghevoelens / onder alle soude konnen ghehouden werden / wanneer namentlijck / een yder syn ghevoelen met redenen uyt Gods woort / na dat hy 't verstont / bekledende ende voorstellende / 'tselve stelde tot elcx vrye ondersoeck ende oordeel / sonder dat van alle dese d'een den anderen eenichsins door eenighe uyterlijcke force / dwangh off ghewelt soude tot afstant van' t ghevoelen / dat hy hadde / ende tot aennemen van eenich contrarie / perssen oft dwinghen / off oock andersins / ter oorsaecke / dat hy dus of soo ghevoelt / in eeniger manieren hoe't oock soude mogen wesen / quellen ende moeyelijck zijn.

Indien dan noch yewers eenighe Magistraet een opinie wilde voor alle d'andere uytkiesen / die sy voor alle andere approberende publijckelijc wilde laten den volcke voordragen in tempelen ende publijcke plaetsen diese selve daer toe bestelt / soo kan dat met ghemeene ruste wel gheschieden / mits datse dan alle andere ghesintheden neffens de selve ghedoghen ende gheene van

die/ die simpelick maer oeffeninghe van hare Religie ende onder des niet wat anders soecken) hare exercitie des Godsdienſts en belette: niet toelatende/ dat yemant van alle dese/ malkanderen hinderlijck zijn/ off onderdrucken/ off eenich van die/ die sy publijcquelick approbeert/ onderdruckt soude werden.

Want de Secten ghevoelen/ off datse 'tghewelt hare conscientien aenghedaen/ met uyterlijck ghewelt mogen keeren ende teghenstaen/ off niet. Ghevoelense ja/ soo hebt ghy nimmermeer eynde vande swaricheydt/ d'een op d'ander; Die nu de machtichste is/ willende d'ander t'onderhouden/ ende d'andere die nu t'onder zijn/ soeckende wederom boven te komen/ om haer van dien conscientie dwangh te bevryden/ waer toe dan nimmermeer den soodanighen (de wereltsche saecken soo zijnde) occasien ende pretexten ontbreken.

Ghevoelense daerenteghen/ neen/ soo en sullen die wel niemant quellen noch onderdrucken/ maer sullen de selve altoos in perijckel ende ghevaer moeten zijn/ van d'andere ghequelt ende onderdruckt te werden.

Ware derhalven wel te wenschen/ dat alle Christenen dat wel verstonden/ dat de conscientien niet dan door redenen alleen om te setten ende te beweghen zijn/ sonder dat 'tghewelt/ off watmen daer door attenteert/ yet daer in helpen kan. 'Twelck van allen oprechtelijck ghepractiseert ende int werck ghestelt zijnde/ soude/ mijns oordeels/ 't eenich middel wesen/ om ten minsten eenen borgherlijcken ende uyterlijcken vrede/ tot welstant van alle menschen ende 'tgeheele Christenrijc/ onder so vele verscheyden gesintheden ende gevoelens/ te onderhouden.

Ende daer mede zijn uwe drie Vraghen/so kort ende sommierlick/ als my doenelick is geweest/beantwoort. Tsal v. E. ghelieven de saecke nauwer na te dencken/ ende met een langh discours het selve/ ten besten van de ghene/ die de waerheydt ende vrede lief hebben/ te verklaren.

EYNDE.

pam.